

Další výsledky výzkumu přípravy učitelů hudební výchovy

Luděk Zenkl¹

Tato stať navazuje na publikovaný projekt stejnojmenného výzkumu (Zenkl 2000). Přináší dílčí výsledky dosavadní výzkumné práce a zaměřuje se na podchycení vyučovacích předmětů, které jsou zařazeny do studijních programů některých fakult v českých zemích a na Slovensku, připravujících učitele hudební výchovy (dále jen Hv). Studijní plány učitelství Hv jsou ve stálém vývoji z různých důvodů a nás zde (vzhledem k nutné stručnosti výkladu) budou zajímat hlavně jevy, způsobené přínosy současnosti na prahu 21. století. Z hlediska úkolů Hv jsou to zvláště:

1. rozvoj počítačové a multimediální techniky,
2. rozšíření zájmové sféry Hv na všechny druhy a žánry hudby všech kultur a dob,
3. respektování a studium psychického působení různých zvuků a hudebních projevů v souvislosti se snahami muzikoterapie,
4. nové směry v pedagogice vůbec a v didaktice Hv zvláště (např. vstřícné přístupy k žákům, důraz na tvořivost žáků a studentů a mnj.),
5. svár tradice a nových prvků v hudebním životě a v didaktice Hv.

Zdrojem poznatků je v tomto příspěvku dosavadní literatura (např. Melkus 1984), studijní programy výše zmíněných fakult a osobní zkušenosti autora a jeho kolegyně a kolegů na katedře Hv Ostravské univerzity. Učební předměty zde uvedené nejsou všechny realizovány a plánovány na všech katedrách.

Jelikož Hv je obor uměleckovýchový, je všude kladen hlavní důraz na hudební činnost. Základem studia je Hra na nástroj; pokud to není klavír, zařazuje se hra na klavír jako druhý předmět (Klavír pro neklaviristy, Obligátní klavír apod.). Schopnost využívání klavírní hry se posiluje dalšími předměty, jako je Hra z listu, Hra partitury (sborových a orchestrálních), Klavírní doprovod a Improvizace (nejen doprovodů písní ale též jako improvizace volná). Často se poskytuje možnost studovat hru na další nástroje (např. na kytaru, zobcovou a příčnou flétnu, akordeon, varhany aj.) a zvláště pak na elektronické klávesové nástroje — keyboardy; ty mají velkou perspektivu v sólové i ansámblové hře (v závislosti na jejich možnostech a kvalitě). Nabídka předmětů zahrnuje i komorní a někde též orchestrální hru, pěstuje se hra ve folklórních souborech i ve skupinách zaměřených na různé žánry moderní populární hudby včetně hudby etnické. Existuje i předmět Vedení instrumentálních souborů. Studenti jsou podněcováni k vystupování na interních i veřejných koncertech a hudebních soutěžích, jejich studium je podporováno též Interpretačním seminářem (eventuálně také pro přípravu na závěrečné — absolventské koncerty).

Analogicky se v oblasti vokální hudby studuje sólový zpěv, resp. individuální a skupinová hlasová výchova, a k tomu podpůrné předměty, jako Kultura mluveného a pěveckého projevu, Komorní zpěv, korepetice s profesionálním korepetitorem a Metodika hlasové výchovy. Dalšími základními předměty jsou Sborový zpěv a Řízení sboru (též Základy dirigentské techniky, někde i speciální Práce s dětským sborem). Hudební soubory při katedrách, fakultách a univerzitách (vokální, instrumentální, taneční, folklórní, hudební divadlo, Collegium musicum) jsou někdy vedeny pedagogem (externím uměleckým pracovníkem), jindy jsou ryze studentskou záležitostí, což je přirozeně velmi vítané a užitečné. K uměleckým disciplínám lze zařadit i Úvod do hudební kompozice, předmět Úpravy písní a aranžování pro hudební skupiny na školách apod. V tom lze spatřovat jedno vyústění studia hudebně skladebných nauk (tj. všeobecné hudební

¹(georgez@arsystem.cz)katedra hudební výchovy PdF OU, Dvořákova 7, 701 03 Ostrava 1

nauky, harmonie, kontrapunktu, hudebních forem). Druhé vyústění představují Rozbory skladeb (jejichž pojetí se stále více přibližuje propojení s estetickým zřetelem ve výkladu skladeb; pro tento předmět se na Slovensku uplatňuje výstižné označení Pedagogická interpretace skladeb). Nezbytná je Nauka o hudebních nástrojích. Před závěrečnými zkouškami se osvědčuje Repetitorium hudební teorie.

Poznávání hudby a hudební kultury se běžně realizuje souhrnnými předměty Dějiny světové hudby, Dějiny české a slovenské hudby, Hudba 20. století (Úvod do novodobých skladebných směrů aj.), k nimž se druzí semináře, Praktika z dějin hudby, Přebrávky (Poslech hudby, Úvod do poslechu hudby) a též videopřebrávky oper a významných koncertů apod. Sem spadají i předměty specializované, jako je Duchovní hudba, Lidová píseň (Hudební folkloristika), Populární hudba (Teorie a dějiny populární hudby, event. i praktikum), Hudba pro děti a mládež (někdy pojatá více didakticky). Ojedinelé se objevují předměty monografické, které by ve vysokoškolském studiu měly nacházet větší uplatnění; například v Plzni jsou vypsány Programní hudba v proměnách staletí, Symfonie v době romantismu; v Brně Bachův Dobře temperovaný klavír, Sonáta první vídeňské školy — v obou případech s interpretační složkou. Jistě důležitý regionální zřetel splňuje Hudba Ostravy a Ostravska, přínosným námětem je i tvůrčí dílna Filmový muzikál jako žánr integrace.

Z dalších muzikologických oborů se často zařazují: Psychologie hudby (resp. specializace Hudebně psychologická diagnostika), Sociologie hudby a Estetika (někdy též jako Teorie umění a hudební sémiotika, Sémantická analýza hudebního díla), též v širším pojetí výkladu o vztazích mezi jednotlivými druhy umění (např. Intermediální seminář s integrací různých druhů umění). Zcela osobitý je předmět Artefiletika v Banské Bystrici, který podle anotace prof. Evy Michalové postupuje od výrazu hudebního díla k jeho výkladu prostřednictvím reflexivního dialogu; toto přínosné "alternativní" směřování k hlubšímu osvojování hudby navazuje na práci J. Slavíka (1997). Jinou cestou se k témuž cíli dobírá doc. Zora Stiborová v Ostravě v předmětu Hudebně pohybová výchova (srov. její příspěvek v tomto sborníku).

Hudebně pedagogická příprava učitelů se opírá o obecné pedagogické a psychologické disciplíny a kromě průběžné a souvislé pedagogické praxe na školách (obvykle s vleklými problémy) má své těžiště v Didaktice Hv (přednáška a seminář). Předmět Hudební pedagogika (Základy Hv) s vědeckým zaměřením a s dějinami Hv je vzácnější; může navazovat na Úvod do studia Hv, Proseminář, resp. předmět Hudební literatura (s přibližováním významných knih o hudbě a Hv). Vědecký aspekt studia podporují seminární práce, zvláště pak diplomní práce, nejednou připravované za pomoci Diplomových seminářů (event. Metodologie pedagogického výzkumu). K větší samostatnosti vedou studentské vědecké konference (pořádané každoročně například v Ostravě), když někdejší prospěšné soutěže písemných prací studentů zatím nebyly obnoveny. K výraznější profilaci učitele mohou vést Výběrové semináře různého zaměření, pojaté například i jako Hudebně pedagogické etudy (zpracovávání komplexních hudebně výchovných projektů), Didaktické hudební hry, Hv ve školách s alternativní výukou (včetně romské tematiky), Tvořivá dramatika, Hudební dílny zaměřené na hudebně dramatické pořady apod. Cennou novinkou je výuka zaměřená na muzikoterapii, zatímco stálou součástí studijních plánů je dosud nezminěná Intonace a sluchová analýza.

K odborné vybavenosti učitele Hv patří též zručnost v práci s přístroji, zkušenosti s nahrávací audio- i videotechnikou a samozřejmě zdatnost v mnohostranném využívání počítačů a Internetu, získávaná v předmětech jako Hudba a počítače, Multimediální počítačová aplikace, Počítačová editace not, kurzy pro začátečníky i pokročilé. Nelze ovšem opomenout ani jednodenní i vícedenní exkurze. Pro důležitou mimoškolní práci v městech i v malých obcích je učitel Hv připravován předměty jako je Tvorba hudebních pořadů (pro rozhlas, veřejnost aj.), Popularizace hudby, Publicistika a kritika, Seminář hudební kritiky, Hudební klub, a specializovanějšími jako je např. Liturgická a neliturgická duchovní píseň nebo Romská kultura a hudba. Připomeňme zde též již výše zmíněnou přípravu pro vedení hudebních souborů. Podnětný je

předmět Hudební management.

Některé katedry připravují pro uchazeče o studium hudební kurzy před přijímacím řízením. Studenti mají možnost se zúčastňovat hudebních konferencí a seminářů, pořádaných katedrami. Samozřejmě se každý student dle svého zaměření a dle svých podmínek podílí na veřejných hudebních akcích, konajících se u nás i v zahraničí, popřípadě i zahraničních stáží, sleduje rozhlas, televizi a hudební časopisy, což vše je pro jeho budoucí profesi prospěšné a také nezbytné.

Předchozí stručný výčet tradičních i zcela nových předmětů ve studijních programech učitelství Hv poskytuje sice jen jakýsi vstupní pohled na celou problematiku, ale přesto jednoznačně svědčí o silném trendu aktualizace dosavadní výuky a o zavádění předmětů zcela nových v zájmu širšího hudebního záběru působení kateder i větší pedagogické promyšlenosti a efektivity. Již v této fázi výzkumu se naskýtají podněty pro inovační úsilí kateder. Jeho realizace závisí na mnoha dalších podmínkách (hmotné vybavení kateder, personální obsazení výuky, přidělený počet vyučovacích hodin aj.). Zvláštní význam má přirozeně kvalita a vychovatelnost přijatých studentů. Zjišťování a vyhodnocování těchto podmínek znamená další perspektivu probíhajícího výzkumu, ovšem jeho těžiště má spočívat ve studiu obsahu a metodického zpracování výuky v jednotlivých předmětech.

Literatura

1. Melkus, L.: K problematice vysokoškolské přípravy učitelů hudební výchovy v ČSSR. In: Sborník Acta UP Olomucensis, Facultas paedagogica, Musica I. Hudební věda a výchova 3, Olomouc 1984, s. 103–114.
2. Slavík, J.: Od výrazu k dialogu ve výchově artefiletika. Praha: Karolinum, 1997.
3. Zenkl, L. a spolupracovníci: Výzkum přípravy učitelů hudební výchovy pro 21. století. In: Sborník prací Pedagogické vědy 6, Nové možnosti vzdělávání učitelů, vychovatelů a žáků pro učící se společnost 21. století. Ostravská univerzita Ostrava, Pedagogická fakulta, 2000, s. 227–246. ISBN 80-7042-170-3.